

Інноваційний досвід педагогів дошкільної та початкової освіти Житомирщини

**Голяченко Ярослава Григорівна,
Примак Юлія Олександрівна,
Тарнавська Наталія Петрівна**

(Житомирський державний університет імені Івана Франка)

ФОРМУВАННЯ СВІТОГЛЯДУ ДИТИНИ ДОШКІЛЬНОГО ВІКУ ЧЕРЕЗ СПРИЙНЯТТЯ ІГРАШКИ

Численні дослідження психологів та педагогів показують, що іграшки завжди була дієвим засобом розвитку психіки і широко використовувалася у народній педагогіці для соціального виховання та залучення дитини до життя дорослих. Так, дослідження Коссаковські Є.А. з питань гри і іграшки, засновані на вивченні досвіду організації

ігрової діяльності дітей в умовах суспільного виховання і в сім'ї, показав, що не може бути однокового підходу до створення та відбору іграшок, а обов'язково повинні враховуватися вікові закономірності розвитку ігрової діяльності.

Мета: розглянути вплив іграшки на формування світогляду дитини дошкільного віку.

Іграшка розширює світогляд дитини, кардинально впливає на її відчуття, уяву, сприйняття дійсності. Світогляд - це система уявлень людини про світ, місце людини у світі, відношення людини до світу, та до самої себе. Світогляд містить знання, переконання, цінності, ідеали, організовані в єдину систему, центром якої завжди виступають уявлення людини про себе.

У дошкільній педагогіці питання про історичне походження гри є одним з головних, бо проливає світло на її природу. Більшість сучасних учених пояснюють гру як особливий вид діяльності, що склався на певному етапі розвитку суспільства. Погляд на гру в історії людства відобразила в своїй статті Матишкіна І.Г. [4]. Вона припускає, що найпримітивніші форми гри виникли, очевидно, через прагнення первісної людини задовольнити нагальні «виробничі» потреби своєї спільноти. І на стадії архекультури гри виконували важливі функції соціалізації підростаючого покоління, підготовки їх до колективної діяльності. Багато хто з дитячих ігор, забав представляли собою жартівливе наслідування серйозного життєвого справі, яким дітям належало зайнятися пізніше, або несли відбиток ритуального поклоніння. Ігри, що імітують види праці дорослих членів племені, служили для дітей справжніми уроками, оскільки давали можливість придбати необхідні трудові, мисливські та інші навички. Участь у колективних іграх сприяло переживання почуття єднання з іншими членами громади. У процесі суспільного розвитку відбувалося поступове відокремлення гри і праці. У Стародавній Елладі були близькі поняття «гра» - paidid і «виховання» - paideid. У Стародавньому Римі слово «ludus» означало 2 нерозривно пов'язаних поняття - «школа» і «гра». [3]

У середні століття спостерігалось гоніння на ігри як на джерело гріха. Поряд з цим процвітали лицарські турніри, поетичні турніри, маскаради, карнавали, кориди та ін. Відродження, поряд з іншими культурними цінностями, повернуло в життя гри. Вони стали предметом вивчення та популяризації.

На Русі відношення до ігор теж було неоднозначним. Російська народна культура багата ігровими формами: півнячі бої, ляльковий Петрушка, рухливі забави, ігрові хороводи і т.д. У період 17-18 ст. філософські, педагогічні погляди на гру як своєрідний спосіб взаємодії людини з навколишнім світом знайшли своє відображення в роботах Я.А. Коменського, Дж. Локка, Ж.Ж. Руссо та ін, що почали спроби

обґрунтування взаємозв'язку ігор з розумовим, трудовим і моральним вихованням.

Для педагогіки 19 ст була характерна концепція «виховання через освіту». У цей період свою систему створив Ф. Фребель. Психолог К. Гросс розглядав гру як початкову школу поведінки. Після Гросса теорію гри розробляли Ж. Піаже, В. Штерн. Великою популярністю користувався праця Й. Хейзінга «*Homo ludens*. Людина, що грає ». Він розглядав гру як самостійне явище культури і доводив, що «гра старше культури». У 20-ті роки 20 ст почалося використання гри в корекційних і терапевтичних цілях у рамках психоаналітичного підходу (Л. Клейн, Г. Гуг-Гельмут), а починаючи з 50-х рр. - в гуманістично орієнтованому підході (Г. Лендерт, А. Маслоу, К. Роджерс). Аналізом значення ігрової діяльності займалися і вітчизняні психологи - Б.Г. Ананьєв, Л.С. Виготський, О.М. Леонтьєв, С.Л. Рубенштейн, Д.Б. Ельконін. Л.С. Виготський відбив погляд на гру як на джерело створення «зони найближчого розвитку».

Іграшка - незмінний супутник дитини з перших днів народження. Її спеціально створює дорослий у виховних цілях, щоб підготувати малюка до входження в суспільні відносини. Гарна іграшка спонукає дитину до роздумів, ставить перед ним різні ігрові завдання. А це сприяє розвитку пізнавальних процесів. Гра як самостійна дитяча діяльність формується в ході виховання і навчання дитини, вона сприяє освоєнню їм досвіду людської діяльності. Іграшка в даному випадку виступає як своєрідний еталон тих предметів, дізнатися призначення яких і освоїти різні дії, з якими належить дитині. Розглянемо питання:

«Так у чому ж полягає природа гри?» На наш погляд гра соціальна за своїми мотивами, походженням, функцій, змісту та структури. Так Рубінштейн С.Л. зазначає, що мотиви народжуються у дитини з контакту зі світом і опосередковані всіма людськими взаєминами, в які з самого початку включена дитина. [5, с. 525] За допомогою гри діти опановують досвід взаємодії з навколишнім світом, засвоюють моральні норми, способи практичної та розумової діяльності, вироблені багатовіковою історією людства.

Розглядаючи сутність дитячої гри, слід в першу чергу відзначити, «Гра - спосіб реалізації потреб і запитів дитини в межах його можливостей.» [5, с. 526] У грі вирішується протиріччя між збільшеними потребами і запитами дитини і обмеженістю його можливостей. Так дитина може бути і льотчиком, і лікарем, і будівельником, хоча в насправді не володіє необхідними професійними вміннями. Так само в цьому виді діяльності знаходять вираження прагнення до самостійності, активної участі в житті дорослих, потреба в пізнанні навколишнього світу, активних рухах, а також потреба в спілкуванні.

Гра як вид, як і будь-який інший, має такі компоненти: постановка мети, планування, досягнення результату. Таким чином у надрах гри

зароджуються і диференціюються інші види діяльності (навчання, праця).

Гра в найбільшій мірі сприяє формуванню новоутворень дитини, його психічних процесів і особистості в цілому. Так Рубінштейн С.Л. справедливо зауважив: «Коли дитина грає ту чи іншу роль, вона не просто фіктивно переноситься в чужу особистість; приймаючи на себе роль і входячи в неї, а розширює, збагачує, поглиблює свою власну особистість. На цьому відношенні особистості дитини до її ролі ґрунтується значення гри для розвитку не тільки уяви, мислення, волі, але й особистості дитини в цілому. »[5, с. 528] Гра багатовимірною. Існують також різні погляди на її структуру. На наш погляд корисним буде привести запропонований Шмаковим С.А. набір складових дитячої гри [2]: Відсутність матеріальних результатів. Дитяча гра, як відомо, не створює цінностей в загальноживаному сенсі слова. У ній відсутні матеріальна користь, утилітарні результати.

Зміст і сюжет гри. Зміст-те, що гра відображає, те, що відтворює дитина в якості центрального характерного моменту. Сюжет - компонент переважно рольових ігор, а й у ігор з готовим змістом є свої сюжети. Сюжет відображає відтворну дійсність. Сюжети дитячих ігор - це відображення нескінченних сюжетів життя.

-Уявна ситуація. Вона як структурний елемент гри є її задум і вигадка, тобто головна вигадка гри, те, що створено міркуванням і фантазією індивіда.

-Правила гри - це ті положення, в яких відбивається сутність гри, співвідношення всіх його компонентів. Той, хто не приймає правила гри, прикидається, значить, не грає, а робить вигляд, значить, руйнує її світ, її природну ілюзію. Діти добре це відчувають.

Ігрові дії. Гра служить дитині формою реалізації його активності, формою життєдіяльності. Продуктивну ігрову діяльність можна охарактеризувати наявністю наступних елементів: завдання, матеріалу, засобів, дій, продуктів.

- Невимушеність - це одна з відмінних рис гри. Нав'язана гра - погана, не справжня, це теж прихована форма примусу.

-Ризик - це дія, спрямована на привабливу мету гри, досягнення якої пов'язане з невизначеністю, навіть можливою небезпекою, загрозою неуспіху, супроводжує багатьох дитячих ігор. Ризик як частина структури гри передбачає вільний вибір альтернативи, вибір різних рішень ігрової задачі і тому розвиває рішучість як соціальна якість.

-Виграш - нематеріальна користь, вигода, досягнення, перевага, удача. Гра звичайно дозволяє кому-небудь з її учасників використовувати максимально свої сили, досвід, майстерність для досягнення основної мети. Виграш у грі (крім сюжетно-рольової, де виграш - сам процес гри) має різноманітні форми.

Таким чином ми дійшли висновку, що гра - вид діяльності, де знаходять своє відображення потреби дитини і складаються найкращі умови для різнобічного розвитку особистості, а від підбору іграшок залежить формування світогляду малюка.

Пропонуємо при підборі іграшок для дітей дошкільного віку дотримуватися таких вимог:

1. У молодших групах повинні бути іграшки, що забезпечують розвиток рухів та їх вдосконалення: великі м'ячі для катання, перекочування, кидання; різноманітні кольорові вантажівки, каталки, візки. Сюжетно-образні іграшки (ляльки, тварини, предмети побуту) за змістом і оформленням відображають навколишній світ, близький дітям. Ігрові дії з ними доступні, прості. Підбір дидактичних іграшок визначається завданнями сенсорного виховання та розвитку мовлення. Іграшки повинні сприяти розвитку сприйняття предметів, їх кольору, форми, величини і т. д., розуміння і вживання слів, що позначають різні властивості і якості. З іграшками-забавами малюки ще не вміють діяти самі, вони лише дивляться і радіють руху смішних заводних іграшок.

2. У дітей середньої групи ролі в грі виділяються більш чітко, і, крім іграшок, їм необхідні додаткові предмети: матроські шапки, прапори, барабан, бінокль, трубка лікаря і т. д. З будівельного матеріалу діти 4 років створюють більш складні споруди, ніж малята, тому він повинен бути в різних наборах. Іграшки-забави вихованці середньої групи самі приводять в дію. Діти 4-5 років уміють грати колективно і використовувати комплектні іграшки. Наприклад, комплект іграшок «Домашні тварини» викликає бажання спільно будувати стайню, стерегти стадо і т. д. Дошкільнята старшої і підготовчої груп ширше стикаються з життям, їх подання, досвід спілкування, організації гри дозволяють використовувати іграшки, які дають можливість розвитку складних сюжетів: ігри в «подорожі», «театр», «школу», «зоологічний сад» та ін. Широко повинні бути представлені технічні іграшки з ясно вираженими ознаками і способами руху (набори комплектів «Будівельник», «Маленька кравчиня», «Маленький художник» та ін.)

3. Діти 6-7 років проявляють великий інтерес до ігор спортивного характеру. Рухи у них більш скоординовано, тому необхідні не тільки великі, але і невеликі м'ячі для ігор, для попадання в ціль і інші спортивні іграшки, розвиваючі дрібну мускулатуру, удосконалюють координацію, точність рухів. Дітей цікавлять ігри, що вимагають спритності, зусилля, тренування. Для цього потрібні такі іграшки, як дитячий крокет, більбоке, кеглі, городки. У літній час дітям дають спортроллер, а зимовий - лижі і ковзани.

Велике значення набувають театральні іграшки, складові необхідний реквізит для оформлення ігор-уявлень, ігор-драматизацій: костюми і

окремі деталі їх, маски, іграшки, що зображують біноклі, труби, знаряддя праці та ін.

Список використаної літератури

1. Урунтаева, Г.А. Дошкільна психологія: Учеб. посібник для студ. середовищ. пед. навч. закладів. / Г.А. Урунтаева - 5-е вид., Стереотип. - Москва: Видавничий центр «Академія», 2001. - 336 с.
2. Шмаков, С.А. Природа і структура гри / / Проблеми виховання. - 2006. - № 1. - С. 30.
3. Ядешко, В.І. Дошкільна педагогіка / В.І. Ядешко, Ф.А. Сохін, Т.А. Ільїна та ін, [під ред. В.І. Ядешко, Ф.А. Сохіна]. - 2-е вид., Испр. і доп. - Москва: Просвещение, 1986. - 415 с.
4. Матиціна, І.Г. Природа, сутність, історія гри / / Проблеми виховання. - 2006. - № 1. - С. 5 - 12.
5. Рубінштейн, С.Л. Основи загальної психології / С.Л. Рубінштейн. - СПб: Видавництво «Пітер», 2000 - 712 с.